

Käesolev harjutustekogumik on kuues Eesti Ajalehtede Liidu välja antud õppematerjal sarjast «Ajaleht koolitunnis», mõeldud ennekõike põhikooli vanema astme ning gümnaasiumi õpilastele.

Meediaõpetus on läbivaks teemaks põhikooli ja gümnaasiumi riiklikus õppekavas. Nii mõneski koolis on meediaõpetus õppekavas ka valikainena.

Meediaõpetuse eesmärk on, et õpilane õpiks meedias orienteeruma, seda kriitiliselt lugema, vaatama ja kuulama, ning omandaks oskuse meedia võimalikku manipuleerimist läbi näha. Samuti on õppe-eesmärk, et õpilane kujundaks vajaduse ja harjumuse suhelda eri meedialiikidega ning omandaks teadmised eri meediatekstide funktsioonidest ja ehitusest ning oskused ise olulisemaid meediatekste koostada.

Neid eesmärke arvesse võttes on püütud koostada ka see harjutustekogu.

Kuuenda Ajalehelehe ning harjutustekogu alapealkiri **meedia** hõlmab laia teemaderingi. Seepärast on mõned harjutustest seotud konkreetsete meediatekstide tundmisega või meediamaaastikuga. Samas kätkeb see endas ka kõike, mis meedias käsitlemist leiab.

Kogumik on abiks õpetajale, kes annab meediaõpetuse tunde, kuid neid harjutusi saab edukalt kasutada ka ainetundides, kuhu õpetaja või õpilased toovad kaasa ajalehe.

Harjutusi võib üks-üheselt tundides kasutada, kuid need pakuvad ka õpetajale võimaluse tunde elavamalt ette valmistada. Õpetaja võib harjutusi täpsustada ja täiendada vastavalt tunni temale ja eesmärkidele.

Ajalehe toomisega koolitundi tuleb klassi ka oluliselt rohkem kaasaegse ühiskonna ja maailma elu, kui seda suudavad pakkuda õpikud. Kuigi ka õpikuid täiendatakse ja parandatakse pidevalt, ilmuvad need siiski mitmeaastaste vahedega. Päevalehed ilmuvad aga iga päev, pakkudes lugemiseks ja kaasamõtlemiseks artikleid sündmustest, mis toimusid äsja või polegi veel toimunud.

Ka pakuvad ajalehtede arvamusküljed võimalust arendada analüüsivat ja kriitilist suhtumist.

Harjutustekogus tuleb esiplaanile uudistekst. On püütud eristada, kas harjutus on mõeldud individuaalseks või rühmatööks, suuliseks või kirjalikuks lahendamiseks. Harjutuste tegemiseks võib klassitundi kaasa võtta ükskõik millise päeva- või nädalalehe, üleriikliku või maakonnalehe või hoopis nädalalehe.

Loodetavasti pakub töö ajalehtedega nii õpetajatele kui ka õpilastele meeldivat vaheldust ja peamurdmist ning annab suurepärase võimaluse ka suulisteks aruteludeks, mis praegu on kirjalike testidega sageli tahaplaanile tõrjutud.

Kui klassis on rohkem õpilasi, võiks õpetaja jagada nad toimetusteks. Nii saaksid eri toimetused teha rühmatööd ja hiljem oma tulemust teistele esitleda.

Ajaleht koolitunnis

Eesti trükimeedia maastik - suuline rühmatöö

Missuguseid Eestis ilmuvaid ajalehti oskate nimetada? Korraldage klassis ajurünnak ja pange need kõik tahvile kirja.

Seejärel püüdke ajalehed rühmitada.

Kas tegemist on päeva- või nädalalehega? Kas leht on üleriigilise levikuga või on tegemist kohaliku lehega?

Täiendavad ülesanded:

Lugege Ajalehelehe artiklit Eesti meedia maastikust ja vaadeldge graafikut.

Kui palju on eri lehtedel lugejaid?

Korraldage klassis miniuuring, milliseid ajalehti teie loete. Koostage vastav infograafik.

Ajaleht koolitunnis

Ajalehe tiraaž – kirjalik individuaalne töö

Teie ülesanne on tutvuda ajalehtedega näiteks raamatukogus ja panna kirja nende tiraažid. Faktimaterjali võib koguda ka EALLi koduleheküljelt internetis.

Saadud andmete põhjal koostage diagramm. Seda võib teha arvutiga, aga võib ka käsitsi paberile joonistada.

Ajaleht koolitunnis

Eri ajalehed – suuline rühmatöö

Lehed jagunevad eri rühmadesse leviku järgi. Arutlege ja pange tahvlile kirja, millised on üleriigilised lehed ja millised maakonnalehed. Lehti võib rühmitada ka ilmumissageduse järgi – päevalehed ja nädalalehed. Üks jaotusalus on ka tasuta ja tasulised ajalehed. Tasuta lehtede seas on suur rühm reklaamlehti ja ka sisuga lehti. Nimetage neid. Arutelu teema: Arutlege, kuidas ja miks peaks lugeja neid aspekte lehe lugemisel arvesse võtma. Rääkige ka Eesti ajalehtede arvust ja tähendusest. Mis juhtuks, kui meil ilmuks vaid üks ajaleht või kajastaks Eesti uudiseid ainult üks telekanal?

Ajaleht koolitunnis

Allikad – kirjalik individuaalne töö

Uudise kirjutamisel küsitleb ajakirjanik inimesi, töötab dokumentidega jne. Uudislugu kirjutades märgib ajakirjanik alati ära allika, kust infomaterjal pärineb.

Otsi ajalehest sind huvitav artikkel ja püüa leida sellest loost üles kõik allikad, mida ajakirjanik on kasutanud. Jooni need alla.

Suulise arutelu küsimused:

Kui palju allikaid antud loos esines?

Kellele oleks autor veel võinud loos viidata või milliseid materjale lisada?

Ajaleht koolitunnis

Uudisfoto – kirjalik individuaalne töö

Ajalehetekste illustreerivad enamasti fotod või teabegraafikud. Otsi lehest mõni mõjuv pilt.

Mida pilt näitab?

Kas ja kuidas on see looga seotud?

Keda või mida on seal kujutatud?

Kas midagi jääb pildi äärtest välja ehk mida pildil ei paista?

Mis sõnumi saadab pilt lugejale? Kas pildi sõnum haakub loo põhisõnumiga?

Kas fotoalkirjast selgub, mis ja kes on pildil ja mis toimub?

Kas pildil on mõni oluline detail, mida fotoalkiri ei selgita?

A large empty rectangular box intended for students to write their answers to the questions.

Ajaleht koolitunnis

Uudisfoto – suuline ja kirjalik rühmatöö

Arutlege paarides või rühmades, milline illustratsioon võiks sobida järgmiste artiklite juurde ja võrrelge oma ideesid:

- Uudis kooli saabuvatest uutest koolipinkidest
- Uudis koolis puhkenud ja kiiresti levivast gripiepideemiast
- Intervjuu kooli külasthanud bändiga

Mõelge ja kavandage oma jututeemadele illustratsioone. Vestelge oma ideedest terve klassiga.

Ajaleht koolitunnis

Suhtlemine meediaga – kirjalik individuaalne töö

Kujutle, et sul on toimetusele huvipakkuvat informatsiooni, kuid sa ei taha või ei julge sellest ise rääkida.

Kirjuta toimetusele anonüümne kiri teemal, mis võiks ajakirjanikke huvitada.

Kuidas mainida, et soovid jääda anonüümseks, kuid mõjuda samas usaldusväärseks?

Ajaleht koolitunnis

Uudisfoto allkiri – kirjalik individuaalne töö

Uudisfoto on küll kõnekas, kuid selle juures on ikka selgitav tekst ehk allkiri. Pildiallkirjast võime saada teada, kes on pildil, millal on pilt tehtud, mis sündmusega on tegemist jne.

Otsige ajalehest mõni pilt, lõigake see välja, keepige paberile ja kirjutage sellele ise uus allkiri. Suuliseks aruteluks:

Lugege pildiallkirjad ette. Kirjutage sobivaimad tahvlile. Lõpuks võrrelge enda pakutud pildiallkirju ajalehes ilmunutega.

Ajaleht koolitunnis

Uudisfoto – suuline arutelu

Mida pildi puhul jälgida?

1. Pildistatud inimese või looma ilme, liigutused, asend.
2. Talle valitud riided, ehted, muud aksessuaarid.
3. Mis on pildi fookuses? Selle paiknemine pildil.
4. Valitud taust.
5. Pildi suurus, värvid, valgus ja toonid.
6. Pildistamise hetk.
7. Pildile lisatud tekst. (Jutu pealkiri ja pildi allkiri.)
8. Kes on pildi autor?

Ajaleht koolitunnis

Uudis – suuline rühmatöö

Tihti on üht ja sedasama uudist käsitlenud eri lehed, kuid kunagi ei ole need uudised identsed. Valige mõni uudisteema ja võrrelge selle käsitlemist eri lehtedes. Näiteks mõni valitsuse otsus, avarii, spordi- või muusikasündmus. Mille poolest artiklid omavahel erinevad? Pikkus, ülesehitus, allikate loetelu. Vaadake ka uudise paigutust. Mitmendal leheküljel on sama uudis eri ajalehtedes? Kui palju leheruumi on samale uudisele ühes või teises väljaandes antud?

Täiendavaks aruteluks:
Millest need erinevused lehe kohta räägivad?

Ajaleht koolitunnis

Uudise paigutus – suuline rühmatöö

Sirvige koos päevalehti ja otsige üles terve lehe tähtsaim uudis. Arutlege, miks on toimetus just selle peauudiseks valinud.

Missuguse uudise oleksite ise valinud esiuudiseks? Põhjendage oma valikut.

Mõelge, kuidas muutuks suhtumine uudisesse, kui viia see lehe keskossa.

Mõelge ka, mida tähendanuks selle uudise avaldamata jätmine ühiskonna ja teie enda seisukohalt.

Täienduseks:

Kui lehes on rohkem rubriike - siseuudised, välisuudised, majandus, sport, kultuur -, otsige iga rubriigi tähtsaim uudis, mis on tõstetud fookusesse.

Ajaleht koolitunnis

Uudise pealkiri – kirjalik rühmatöö

Koostage õpetaja antud ilma pealkirjata artiklile uus ligitõmbav ja teie arvates kõige olulisemat hõlmav pealkiri. Jälgige, et pealkirja pikkus vastaks etteantud leheruumile. Otsustage eelnevalt, mis ajalehte artikkel läheb.

Täiendavaks aruteluks:

Kirjutage pealkirjad tahvlile ja hinnake neid info sisalduse ja huvitavuse seisukohalt.

Lõpuks võrrelge oma pealkirju ajalehes ilmunud pealkirjaga. Kas see oleks olnud parim võimalikest tunnis käsitletud alternatiividest?

Ajaleht koolitunnis

Lühiuudised – kirjalik individuaalne töö

Õpetaja lõikab päevalehest välja lühiuudised ilma pealkirjata ja jagab need õpilastele.

Mõtle lühiuudistele head pealkirjad. Jälgi, et need oleksid piisavalt lühikesed, kuid väljendaksid samas kõige olulisemat. Sõnasta pealkirjad nii atraktiivselt, et need kutsuksid ka teisi lugema.

Lõpuks võrdle oma pealkirju originaalidega.

Ajaleht koolitunnis

Uudise pealkiri – suuline rühmatöö

Valige viimastel päevadel meedias kõlapinda leidnud teema, mille kohta võib oletada, et iga õpilane teab sellest midagi. Ajalehte seejuures ei kasutata.

Vormige teemast pealkiri, milles oleks edasi antud olulisim ja huvitavaim info, mis teile sellest teemast meelde on jäänud.

Kirjutage pealkirjad tahvlile. Arutlege info ja sõnavaliku üle. Jälgige, kuidas õpilase isik on mõjutanud kõige tähtsamana tajutud infot.

Ajaleht koolitunnis

Kõige tähtsam sündmus esile – kirjalik individuaalne töö

Vali ajalehest üks pikem kirjutis ja lühenda see 70-100 sõna peale, jättes alles enda arvates tähtsamad andmed ja allikad.

Suuliseks aruteluks:

Lugege lühendatud artiklid klassis ette ja põhjendage, miks osutus valituks just see info. Pange tähele, missugune info on enamikesse artiklitesse sisse jäänud ja mis hüljati. Kas selgus üllatavaid erinevusi, kas mõni fakt kordus kõikides artiklites?

Millest erinevused ja sarnasused tulenevad?

Ajaleht koolitunnis

Toimetused otsustab vaatenurga – suuline rühmatöö

Valige päevalehest mõni Eesti uudis.
Arutlege, kuidas võiks samast teemast teha artikli mõnes teises sama ajalehe rubriigis?
Kuidas muutuksid sel juhul vaadeldava teema käsitus, info valik, intervjuueeritavad, illustratsioonid ja artikli pikkus?

Ajaleht koolitunnis

Pressikonverents – suuline ja kirjalik rühmatöö

Ajakirjanikud koguvad sageli infot pressikonverentsidel. Lavastage klassi oma pressikonverents.

Otsustage, mis teemal pressikonverents toimub – näiteks spordisündmus, mille lõppedes astuvad üles võitjad.

Jaotage osad – kes pressikonverentsi juhatab, kes hakkab staariks, millist väljaannet valitud reporterid esindavad, kes on fotograaf jne.

Viige pressikonverents läbi. Kui võimalik, lindistage toimuv diktofoni või videokaameraga. Reporterid kirjutavad pressikonverentsil kogutud info põhjal uudise. Jälgige, et edastatud andmed ja tsitaadid oleksid täpsed. Uudislood loetakse klassis ette.

Ajaleht koolitunnis

Arvamusartiklid – kirjalik ja suuline rühmatöö

Vaadake läbi päevalehe arvamuskülg. Valige üks teile enam huvi pakkunud artikkel, otsige välja ja kirjutage paberile selle kirjutiste põhiväited ja seisukohad.

Millised oleksid vastuväited, kuidas neid kummutada?

Suuliseks aruteluks:

Arutlege, miks need väited peavad pääsema avalikusse. Kui peavad.

Mida tähendaks ühiskonnale, kui mõni väide tsenseeritakse?

Milliseid teemasid ei peaks teie arvates avaldama?

Kui klassiprogrammi kuulub arvamusartikli või väitluse praktika, tasub pakkuda mõnd õpilaste väidetest arvamusloona ajalehtedele avaldamiseks.

Ajaleht koolitunnis

Ideede genereerimine – suuline rühmatöö

Arutlege, mis teemadega peaks toimetus tegelema, missuguseid artikleid nendel teemadel kirjutama ja millises rubriigis neid avaldama. Mõelge, keda antud teema tarvis intervjuerida, missugune vaatepunkt võtta, mida küsida, missugust artikli žanri (uudis, reportaaž, intervjuu) kasutada.

Rühma juht paneb kõik arutelu tulemused kirja.

Ajaleht koolitunnis

Teabegraafika – kirjalik rühmatöö

Lõigake ajalehest välja mõni tabel või infograafik, näiteks keskmise palga või tööpuuduse kohta, TV saadete vaadatavuse pingerida vms.

Koostage ise nende andmete põhjal selgitav uudisnupp. Keda võiks allikana kasutada, keda intervjuerida?

--

Ajaleht koolitunnis

Lugejakirja koostamine – kirjalik individuaalne töö

Leia ajalehest tekst, mis tekitab sinus mõtteid ja millele tahaksid kirjutada vastukaja. Sa kas nõustud toimetuse seisukohaga ja täiendad seda omalt poolt, või vaidled neile vastu.

Kirjuta toimetusele kuni 1800 tähemärgi pikkune lugejakiri valitud teemal.

Ajaleht koolitunnis

Intervjuu andmine – suuline ja kirjalik rühmatöö

Kujutlege, et teie kooli tuleb ajakirjanik, kes teeb lugu:

- kooliaasta võimalikust pikendamisest
- koolivormi kohustuslikuks muutmisest
- mobiiltelefonide keelamisest koolis vm.

Kuidas vastata ajakirjaniku küsimustele?

Klass jaotatakse rühmadeks nii, et üks rühma liige on ajalehe X reporter, teised aga küsitletavad õpilased.

Mängige intervjuu andmine läbi. Rühmajuht paneb vastuste põhjal kirja ka teksti, mis esitatakse õpetajale hindamiseks.

Jälgige tsitaatide täpsust ja teemakohasust.

